

Ks. dr Waldemar Janiga

Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu

(UPJP II w Krakowie)

Ul. Zamkowa 5

Przemyśl, 26 kwietnia 2019 r.

Załącznik nr 2

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko: **Ks. dr Waldemar Janiga**
2. **Posiadane dyplomy i stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej**

Teologię studiowałem w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu (1984-1990), które ukończyłem w 1990 roku. Na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie uzyskałem tytuł magistra teologii w dniu 22 czerwca 1990 r. na podstawie pracy: *Problematyka społeczna w kazaniach księdza biskupa Karola Józefa Fischera*, pisanej pod kierunkiem ks. dra Kazimierza Ryczana (dyplom z dnia 13 lipca 1990 roku).

W latach 1992-1996 odbyłem studia specjalistyczne licencjacko-doktoranckie z teologii pastoralnej (katechetyka) w Instytucie Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, zakończone egzaminem licencjackim 14 czerwca 1994 r. (dyplom licencjacki z dnia 7 czerwca 1996 r.).

W roku 1999 uzyskałem stopień naukowy doktora nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej na podstawie pracy *Akceptacja wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży w środowisku szkolnym*, napisanej na seminarium z katechetyki pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Mieczysława Majewskiego (uchwała Wydziału Teologii KUL z dnia 27 kwietnia 1999 r., dyplom z dnia 9 września 1999 roku).

W 2009 r. ukończyłem studia podyplomowe w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie (Wydział Ekonomiczny) w zakresie zarządzania oświatą (dyplom z dnia 9 października 2009 roku).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od roku akademickiego 2007/2008 (do dzisiaj) wykładam katechetykę w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu, które jest afiliowane do Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Prowadzę wykłady z katechetyki fundamentalnej, materialnej, formalnej i katechetyki szczegółowej oraz ćwiczenia katechetyczne.

W roku akademickim 2002/2003 prowadziłem zajęcia z wychowania proro-dzinnego i seminarium naukowe w Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie we współpracy z Podkarpackim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie Oddział w Krośnie.

W roku akademickim 2006/2007 prowadziłem wykłady zlecone z pedagogiki w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie (20 godzin).

Od roku akademickiego 2018/2019 wykładam katechetykę w UPJP II (WSD w Przemyślu) na studiach licencjackich z teologii dla prezbiterów ze specjalizacją z teologii pastoralnej.

4. Osiągnięcie naukowe wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

- a) Moim osiągnięciem naukowym będącym podstawą postępowania habilitacyjnego jest cykl artykułów tematycznych poświęconych zagadnieniu: ***Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce***. Poniżej wyliczenie w logicznej kolejności prezentacji.

1. W. Janiga, A. Mezglewski, *Nauczanie religii w szkołach publicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2001, t. 11, z. 1, s.131 – 160.
2. W. Janiga, *Zasady awansu zawodowego nauczycieli religii*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1, s. 49-64.
3. W. Janiga, *Awans zawodowy katechety. Postępowanie kwalifikacyjne na stopień nauczyciela dyplomowanego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2003, t. 6, s. 123-142.
4. W. Janiga, *Ekspert katechetyczny komisji egzaminacyjnej i kwalifikacyjnej w świetle obowiązującego prawa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2004, t. 7, s. 143-156.
5. W. Janiga, *Nowelizacja Karty Nauczyciela w zakresie awansu zawodowego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8, s. 305-315.
6. W. Janiga, *Ocena pracy katechety*, w: *Ocena w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2001, s.367 – 387.
7. W. Janiga, *Ocena pracy nauczyciela religii w świetle obowiązującego prawa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2002, t. 4, s.163-177.
8. W. Janiga, *Formy ewangelizacji środowiska szkolnego*, w: *Miejsca katechezy. Rodzina, Parafia, Szkoła*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2005, s. 313-333.
9. W. Janiga, M. Grendus, *Rekolekcje szkolne – ocena doświadczenia katechetycznego*, w: *Katechizować dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2004, s. 357-388.
10. W. Janiga, *Rekolekcje szkolne w wymiarze duszpastersko-wychowawczym*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 11(2011), nr 1, s. 71-85.
11. W. Janiga, *Rekolekcje szkolne a program katechezy*, „Biuletyn Edukacji Medialnej, 1(2013), s. 48-61.
12. W. Janiga, *Nadzór i koordynacja szkolnych rekolekcji wielkopostnych*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 5(2005), nr 1, s. 53-62.
13. W. Janiga, *Aktualny stan katechizacji w Archidiecezji Przemyskiej*, „Biuletyn Katechetyczny” 2006, nr 8, s. 51–68.

14. W. Janiga, *Katecheza szkolna: kryzysy i ...nadzieja*, w: *Współczesna katecheza: kryzysy i nadzieja*, red. R. Chałupniak, Opole 2011, s. 87-116.
15. W. Janiga, *Panorama działań Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu w latach 1993-2013*, w: *Z ludu wzięty, dla ludu postanowiony... Księga pamiątkowa dedykowana Metropoliecie Przemyskiemu Księdzu Arcybiskupowi Józefowi Michalikowi w 50. Rocznicę święceń kapłańskich*, red. Bp Adam Szal, Przemyśl 2014, s. 411-431.
16. W. Janiga, *Programowanie duszpasterskie w Archidiecezji Przemyskiej w latach 1993-2013*, w: *Z ludu wzięty, dla ludu postanowiony... Księga pamiątkowa dedykowana Metropoliecie Przemyskiemu Księdzu Arcybiskupowi Józefowi Michalikowi w 50. Rocznicę święceń kapłańskich*, red. bp Adam Szal, Przemyśl 2014, s. 137-146.
17. M. Grendus, W. Janiga, J. Podlaszczak, R. Wszolek, *Szkolenie nauczycieli religii*, Rzeszów 2010, ss. 99.

b) Omówienie celu naukowego w/w prac i osiągniętych wyników

W wyniku przemian społeczno-politycznych przełomu lat 1980/90, które dokonały się w naszej Ojczyźnie, katecheza powróciła do szkół, z których została bezprawnie usunięta w 1961 roku. Zdecydowana większość Polaków przyjęła ten fakt z radością i zadowoleniem. Wyrazem tego jest ogólne przeświadczenie, że katecheza jest wartością w systemie wychowawczym szkoły i wnosi w jej życie istotne wartości, a katecheta jest osobą potrzebną w tymże środowisku. Sukcesywnie też otrzymywaliśmy konkretną wiedzę i świadomość dotyczącą wizerunku nauczania religii.

W badaniach naukowych, które podejmowałem na przestrzeni wielu lat towarzyszyły mi pytania:

- jak wygląda sytuacja katechezy w polskiej szkole?
- jak przedstawiają się regulacje prawne katechezy szkolnej?
- jak system awansu zawodowego łączy się z organizacją nauczania religii w szkole?
- jak przedstawia się ocena pracy nauczyciela religii?
- jakie są formy ewangelizacji środowiska szkolnego?

- jakie są najważniejsze problemy związane z rekolekcjami szkolnymi?
- jakie są blaski i cienie katechezy szkolnej?
- jak przedstawiają się organizacyjne aspekty nauczania religii w polskiej szkole z perspektywy partykularnych rozwiązań?

Celu naukowym wyszczególnionych artykułów było poszukiwanie odpowiedzi na postawione pytania. Z analizy organizacyjnych aspektów nauczania religii wynika jednoznacznie, że problematyka ta łączy się ściśle z konfesyjnym modelem katechezy szkolnej. Koncepcja wyznaniowej lekcji religii wypracowana w Polsce to efekt regulacji prawnych, zaleceń Kościoła zawartych w dokumentach katechetycznych, wieloletnich doświadczeń związanych z katechezą oraz rozczytywania znaków czasu, zwłaszcza związanych z przemianami społeczno-kulturowymi.

W polskim *Dyrektorium katechetycznym*, które konkretyzuje koncepcję nauczania religii w szkole czytamy, że „w warunkach polskich, biorąc pod uwagę historyczne uwarunkowania oraz utwierdzoną przez ostatnie dziesięciolecia tradycję katechetyczną, należy szkolne nauczanie religii traktować jako część katechezy, tj. jako specyficzną formę katechezy” (PDK 82). Z kolejnych zapisów polskiego *Dyrektorium*, jak i przepisów prawa oświatowego wynika, że szkolne nauczanie religii winno się kierować zasadą trójpodmiotowości. Podstawowym podmiotem są rodzice, którzy w imieniu dzieci (do 18 roku życia) decydują czy będą uczęszczać na katechezę. Jeśli sobie tego życzą, to oczekują, że zarówno Kościół, jak i szkoła wesprą ich w procesie wychowania. W szkolnym nauczaniu religii podmiotem działającym, odpowiadającym za stronę organizacyjną, jest tak szkoła, jak i Kościół. Stąd nauka religii winna *wypełniać zarówno zadania postawione przez Kościół, jak i wybrane cele, wyznaczone przez szkołę* (PDK 82). Nauka religii jest, jak widać, z jednej strony podporządkowana szkole ponieważ jest jednym z przedmiotów do realizacji na skutek prośby rodziców lub samych uczniów, z drugiej zaś zachowuje wobec instytucji szkoły autonomię i niezależność (PDK 82). W polskiej koncepcji nauczania religii w szkole uwzględnia się też założenie podstawowego dokumentu Kościoła powszechnego, czyli *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*, o różnicowaniu lekcji religii w szkole i katechezy parafialnej, ale także o *komplementarności* obu tych działań (DOK 73).

W dotychczasowej regulacji prawnej dotyczącej nauczania religii w szkołach publicznych w III Rzeczypospolitej wystąpiły dwa etapy: pierwszy - tymczasowy trwający od 1990 do 1992 r., (Instrukcja Ministra Edukacji Narodowej dotycząca powrotu

nauki religii do szkoły w roku 1990/91 wydana w porozumieniu z Konferencją Episkopatu Polski), drugi etap - stabilizacji trwający od 1992 aż po chwilę obecną (Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe – normuje materię wcześniej zawartą w ustawie o systemie oświaty i Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 kwietnia 1992r. w sprawie warunków i sposobów nauczania religii w szkołach publicznych oraz inne akty prawne).

W artykule *Nauczanie religii w szkołach publicznych* (stan prawny na dzień 15 maja 2001 r.) przedstawiono syntetycznie problematykę nauczania religii w szkołach publicznych w okresie Polski Ludowej, powrót tegoż nauczania do szkół w roku szkolnym 1990/91 i międzynarodowe standardy w zakresie nauczania religii w szkołach publicznych. Najobszerniejsza część stanowi omówienie obowiązujących w Polsce przepisów prawnych w zakresie: statusu prawnego katechety w szkole (kwalifikacje do nauczania religii, zatrudnianie, przenoszenie i zwalnianie katechetów, system awansu zawodowego), organizacji nauki religii, przepisów dotyczących wystawiania ocen z religii na świadectwach szkolnych, nadzoru pedagogicznego. Przybliżone zostały również przepisy i praktyka Kościoła katolickiego w zakresie nadzoru katechetycznego, doradztwa metodycznego oraz programów nauczania religii katolickiej.

System nauczania religii jaki ukształtował się w Polsce po 1990 roku należy uznać za zgodny z ustalonymi w demokratycznym świecie standardami. Rozstrzygnięcia zawarte w konkordacie, konstytucji oraz ustawach szczegółowych wyraźnie określają kompetencje Kościoła katolickiego odnośnie do nauczania religii w szkołach publicznych a także gwarantują państwu realizację jego praw i zadań w odniesieniu do całości systemu oświaty. Oznacza to, że Kościół nie ingeruje w nauczanie innych przedmiotów, zaś państwo nie naucza i nie definiuje zasad i prawd wiary, co jest zgodne z konstytucyjną zasadą autonomii i niezależności w stosunkach pomiędzy kościołami i związkami wyznaniowymi a państwem.

Od 6 kwietnia 2000 r. obowiązuje w szkole nowy system awansu zawodowego związany z wyodrębnionymi etapami pracy nauczycielskiej. Cztery artykuły: *Zasady awansu zawodowego nauczycieli religii, Awans zawodowy katechety. Postępowanie kwalifikacyjne na stopień nauczyciela dyplomowanego, Ekspert katechetyczny komisji egzaminacyjnej i kwalifikacyjnej w świetle obowiązującego prawa, Nowelizacja Karty Nauczyciela w zakresie awansu zawodowego*, przybliżają ten system. Są zagadnieniem, które łączy się ściśle z organizacją nauczania religii w szkole. Z nowych

ścieżek awansu korzystają katecheci jako pełnoprawni nauczyciele. Rozpoczynając pracę w szkole katecheta staje się nauczycielem stażystą, potem kontraktowym, mianowanym i wreszcie może uzyskać stopień nauczyciela dyplomowanego. Artykuły opisują zasady i całą procedurę awansu oraz wymagania jakim muszą sprostać nauczyciele ubiegający się o kolejny stopień. Dokumenty prawne nie precyzują dodatkowych warunków oraz wymagań, wynikających ze specyfiki nauczanego przedmiotu, jakie powinni spełniać nauczyciele religii. Nie ma więc odrębnych kryteriów dotyczących aktywności intelektualnej i pastoralnej katechetów, a także zasad oficjalnego potwierdzania ich osiągnięć i postaw oraz kompetencji merytorycznych, metodycznych i pedagogiczno-formacyjnych. Jednakże obowiązkiem nauczyciela religii jest wprowadzać treści katechetyczne na każdym poziomie i w każdym obszarze ubiegania się o awans zawodowy. W refleksji naukowej starałem się również, aby wyeksponować wskazania praktyczne dotyczące kompletowania i zawartości dokumentacji katechetycznej oraz umiejętnie przełożyć sformułowania prawnicze na język wymagań pastoralno-katechetycznych.

Z prowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość wniosków wraz z dokumentacją była przygotowana bardzo dobrze pod względem merytorycznym i metodologicznym. Dokumenty i materiały były solidne, przejrzyste, a opisy wraz z analizami były szczegółowe i pogłębione, sprawozdania zaś z realizacji zadań precyzyjne. Podnosi to rangę katechezy i prestiż katechetów w szkole. Korzystnym elementem procedury awansu jest fakt podjęcia przez wielu katechetów permanentnego doskonalenia na różnych kierunkach studiów i podczas wielorakich form doskonalenia. Plusem „wejścia na ścieżkę awansu” jest też pozyskanie umiejętności diagnozowania, planowania, systematyzowania, opisu i analizy swojej pracy katechetyczno – pastoralnej.

W komisjach egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych wiodącą rolę spełniają eksperci, którzy oceniają dorobek zawodowy nauczycieli. To zaś wymaga fachowego przygotowania, wiedzy merytorycznej w zakresie specjalności, jaką reprezentuje nauczyciel, umiejętności pracy w zespole i stosowania się do przepisów prawnych dotyczących procedury awansu nauczycieli. Ten wymóg dotyczy również ekspertów w zakresie nauczania religii. Eksperci oceniający stopień spełnienia przez nauczyciela wymagań koniecznych do osiągnięcia kolejnego szczebla w hierarchii zawodowej, realnie wpływają na jego rozwój i jakość pracy polskiej szkoły, a w odniesieniu do katechetów,

także na ich formację oraz efektywność posługi ewangelizacyjnej w środowisku szkolnym i parafialnym.

Ocena pracy katechety i Ocena pracy nauczyciela religii w świetle obowiązującego prawa to dwa przedłożenia, które dotyczą oceniania nauczycieli religii. Karta Nauczyciela i rozporządzenia wykonawcze wprowadziły dwie formy oceny pracy nauczyciela, w tym także nauczyciela religii: ocenę dorobku zawodowego nauczyciela po odbyciu stażu na kolejny stopień awansu zawodowego i ocenę pracy (całokształtu) nauczyciela posiadającego stopień awansu zawodowego: kontraktowego, mianowanego, dyplomowanego.

Ocena merytoryczna pracy katechety dokonywana w imieniu biskupa diecezjalnego posiada swoją specyfikę. Ocena ta winna odzwierciedlać w sposób jak najbardziej obiektywny jakość i świadomość pełnionej posługi katechetycznej oraz stopień realizacji obowiązków wynikających z zadań i tożsamości katechezy. Pracy katechetycznej bowiem nie można uważać za zwykłą pracę zawodową, gdyż jej celem jest głoszenie orędzia Chrystusowego. Oceny dokonuje wizytator katechetyczny i jest ona niezbędna do ważności oceny nauczyciela religii. Przepisy ministerialne dość lakonicznie rozstrzygają problem, stanowiąc, iż dyrektor szkoły powinien uwzględnić merytoryczną ocenę ustaloną przez władze kościelne. W praktyce jednak istnieje potrzeba ściślejszego kontaktu między dyrekcją szkoły i referatem katechetycznym reprezentującym biskupa ordynariusza, a sama ocena powinna być wynikiem uzgodnień stanowisk.

Według obowiązującego prawa przy dokonywaniu oceny dorobku zawodowego Kościół nie ma bezpośredniego wpływu na jej wynik. Wprawdzie ocena ta wiąże się z dalszym postępowaniem egzaminacyjnym lub kwalifikacyjnym na kolejny stopień w hierarchii nauczycielskiej, dlatego przy obsadzaniu składu komisji powinno się uwzględnić ekspertów lub przynajmniej jednego eksperta katechetycznego, jednak organ prowadzący lub nadzorujący szkołę może go pominąć. W takiej sytuacji rozwiązaniem może być wizytacja katechetyczna połączona z obserwacją lekcji religii zakończona pisemną opinią, bądź oceną pracy danego katechety, która wzmocni ocenę dorobku zawodowego, a przede wszystkim pomoże dyrektorowi szkoły w ustaleniu tego dorobku zawodowego.

Kolejnych pięć artykułów związanych z organizacją nauczania religii w szkole dotyczy różnych form ewangelizacji, zwłaszcza szkolnych rekolekcji wielkopostnych.

Artykuły te noszą następujące tytuły: *Formy ewangelizacji środowiska szkolnego, Rekolekcje szkolne – ocena doświadczenia katechetycznego, Rekolekcje szkolne w wymiarze duszpastersko-wychowawczym, Rekolekcje szkolne a program katechezy, Nadzór i koordynacja szkolnych rekolekcji wielkopostnych.*

Analizując różne możliwości ewangelizacji środowiska szkolnego, należy mieć przede wszystkim na uwadze nauczanie religii, rekolekcje szkolne i modlitwę szkolną. Twórczą formą prowadzenia ewangelizacji jest działalność organizacji religijnych, społecznych i ekumenicznych na terenie szkoły, np. szkolnych kół „Caritas”, grup modlitewnych, kółek biblijnych czy grup dzielenia się Pismem Świętym, kółek katechetycznych, filozoficznych, itp.

Rekolekcje stały się wydarzeniem w roku szkolnym i są zadaniem nie tylko parafii, ale i szkoły. Na trzy dni zostają zawieszone zajęcia dydaktyczne, a czas ten przeznaczony jest na intensywne przeżycia duchowe. Trzeba podkreślić, że rekolekcje pozostają w służbie katechezy. Wskazują na to przeanalizowane wspólne i komplementarne płaszczyzny szkolnych rekolekcji i programu katechezy w zakresie celów katechetycznych, doświadczenia wiary, funkcji wtajemniczenia i zadań ewangelizacyjnych. Ten ścisły związek rekolekcji z programem nauczania religii w szkole dotyczy podmiotu, adresatów, celu, funkcji, zadań i treści. Podmiotem działającym, zarówno w rekolekcjach szkolnych jak i w katechezie szkolnej, jest Kościół, który odpowiada za przygotowanie programu. Rekolekcje są więc związane z nauką religii i stanowią element składowy programu katechetycznego i wychowawczego szkoły. Stąd też powinny stać się wydarzeniem duszpastersko – wychowawczym angażującym wszystkie podmioty odpowiedzialne za proces wychowawczy, jak również samych uczniów.

Z przeprowadzonych badań empirycznych, przeanalizowanych arkuszy wizytacyjnych, obserwacji wizytatorów diecezjalnych, także z wielu rozmów z dyrektorami szkół, nauczycielami, katechetami, rodzicami i uczniami, wyłania się obraz rekolekcji szkolnych jako wartości w posłudze duszpasterskiej Kościoła i w systemie wychowawczym szkoły. Podjęta analiza doświadczenia rekolekcyjnego pozwoliła odkryć, jakie bogactwo szczegółowych zagadnień łączy się z rekolekcjami szkolnymi oraz ich potencjał wychowawczy, ewangelizacyjny i formacyjny. Analiza ta jest pomocna dla Kościoła w realizowaniu przezeń posługi profetycznej, gdyż stanowi niezbędny warunek właściwej strategii pastoralno-katechetycznej, aby kształtować – tworzyć taki model ćwiczeń rekolekcyjnych, który odpowiadałby wymogom współczesności. Stąd też priory-

tetowy cel podjętych badań miał charakter praktyczny, ściśle związany z zadaniami własnymi posługi katechetycznej. Chodziło bowiem o poznanie rzeczywistości, która odnosi się do katechezy i do jej potrzeb, w szczególności do poznania rzeczywistego obrazu rekolekcji szkolnych. Przedłożenia dotyczące szkolnych rekolekcji wskazują, jak bardzo potrzebna jest pogłębiona refleksja nad doświadczeniem katechetycznym i duszpasterskim.

W artykułach *Aktualny stan katechizacji w Archidiecezji Przemyskiej i Katecheza szkolna: kryzysy i ...nadzieja* podjęto próbę analizy sytuacji katechezy w diecezji macierzystej autora i w wymiarze ogólnopolskim po 20 latach doświadczeń.

Celem pierwszego artykułu i głównym jego problemem była odpowiedź na pytanie, jaki jest stan katechizacji w Archidiecezji Przemyskiej A. D. 2005? Podstawą analiz, które zostały zaprezentowane, były wyniki badań przeprowadzonych dla potrzeb tego przedłożenia. Przeanalizowano 400 ankiet, które wypełnili katecheci. Wzięto pod uwagę ok. 20 tysięcy odpowiedzi. Sięgnięto również do arkuszy wizytacyjnych wizytatorów dekanalnych i wykorzystano obserwacje wizytatorów diecezjalnych. Skorzystano także z dokumentacji przygotowanych przez katechetów na kolejne stopnie awansu zawodowego.

Na podstawie analizy ilościowej i jakościowej, o czym świadczą wielorakie i bogate zestawienia, zarysował się obraz badanej rzeczywistości. Z przeprowadzonych badań empirycznych, przeanalizowanych arkuszy wizytacyjnych, obserwacji wizytatorów diecezjalnych, także z wielu rozmów z dyrektorami szkół, nauczycielami i rodzicami, wyłania się optymistyczny obraz katechizacji w archidiecezji w zakresie formacji katechetów, realizacji podstaw programowych nauczania religii, rozwiązań metodycznych i katechezy parafialnej. Przeanalizowane osiągnięcia i mankamenty stały się podstawą do wyprowadzenia konkretnych wniosków i sformułowania postulatów dla udoskonalenia katechizacji w archidiecezji.

W artykule *Katecheza szkolna: kryzysy i ...nadzieja* podkreślono, że katecheza zdomowiła się w szkole na dobre. Dzięki temu Kościół może skuteczniej wypełniać polecenie Chrystusa „Idźcie i nauczajcie” (Mt 28,19). Nie ulega też wątpliwości, że sam fakt nauczania religii w szkole niesie prosty komunikat: jest Bóg, jest prawda obiektywna, jest wieczność, warto przyzwoicie żyć, aby mieć udział w zmartwychwstaniu Jezusa. Obecność katechezy i katechety w szkole z pewnością twórczo niepokoi i wielu prowadzi do refleksji życiowej. Pan Bóg poprzez ewangelizacyjną obecność

w strukturach szkoły wchodzi w życie dzieci, młodych i dorosłych – rodziców, pedagogów i pozostałych pracowników szkoły, z propozycją stylu życia z wiary. A zatem stwarza to niepowtarzalną szansę duszpasterską, a zarazem kulturową.

Z analiz naukowych wynika, że miniony czas był wyjątkowy dla katechetyki i katechezy szkolnej. Jeszcze nigdy nie było tak dopracowanej organizacyjnie i programowo katechezy. Dokumenty Kościoła poświęcone katechezie, bogata literatura katechetyczna, podręczniki, liczni habilitowani katechetycy, wykształceni katecheci, urozmaicone metody, znakomite środki dydaktyczne, zaangażowani nauczyciele religii. To jest znaczący dorobek katechetyczny, naukowy i duszpastersko - organizacyjny, który stwarza niepowtarzalną szansę ewangelizacyjną. Zarazem można mówić o pewnych mankamentach, cieniach katechezy, niedociągnięciach, trudnościach, dotyczących prawnych uregulowań funkcjonowania katechezy i statusu katechetów, organizacji nauczania religii, form doskonalenia i doksztalcania, zaangażowania katechetów w nauczanie przedmiotu, form i metod przekazu treści, współpracy z rodzicami, itp. O tym należy dyskutować w gronie zainteresowanych jakością posługi ewangelizacyjnej na terenie szkoły, aby ulepszać proces wychowywania w wierze. Proces, który niekiedy szwankuje ponieważ to przede wszystkim człowiek i wiele współczesnych rodzin przeżywa kryzys, który stoi u podstaw zamętu aksjologicznego we współczesnym społeczeństwie.

Z punktu widzenia Wydziału Katechetycznego można obserwować całą panoramę problemów organizacyjnych związanych z organizacją nauczania religii. W artykule *Panorama działań Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyśle w latach 1993-2013* przedstawiono wielorakie działania na przestrzeni 20 lat, które są ciekawym doświadczeniem przekazu wiary i czuwania nad tym procesem w Archidiecezji Przemyskiej. Do najważniejszych działań wspierających katechezę parafialną i szkolną można zaliczyć: prowadzenie stałej formacji katechetycznej kapłanów, sióstr zakonnych pełniących funkcję katechetek i katechetów świeckich, organizowanie kształcenia i doksztalcania katechetów, sprawowanie nadzoru merytorycznego i metodycznego nad katechetami, sprawdzanie jakości nauczania i wychowania religijnego, czuwanie nad sprawami personalnymi i organizacyjnymi dotyczącymi katechezy w szkole i w parafii, koordynowanie szkolnego nauczania religii z katechezą sakramentalną w parafiach, wspieranie katechezy dorosłych i organizacji rekolekcji dla dzieci i młodzieży, gromadzenie informacji o pracy katechetów w celu dokonywania

oceny ich pracy, przygotowywanie, promowanie i rozprowadzanie pomocy katechetycznych, organizowanie konkursów i olimpiad z wiedzy religijnej, organizowanie pielgrzymki maturzystów i wychowawców na Jasną Górę, promowanie Pisma Świętego, Katechizmu Kościoła Katolickiego, Kompendium KKK oraz katechizmu Youcat wśród katechizowanych, wspieranie Spotkania Młodych Archidiecezji Przemyskiej (trzydniowa celebracja Niedzieli Palmowej), dokonywanie analizy sytuacji środowiskowej, w której ma się odbywać katechizacja, wykonywanie innych zadań zleconych przez biskupa diecezjalnego. Wydział Nauki Katolickiej starał się dbać, aby działalność duszpastersko – katechetyczna była osadzona w aktualnym nurcie nauczania Kościoła.

W drugim artykule pt. *Programowanie duszpasterskie w Archidiecezji Przemyskiej w latach 1993-2013* opisano metodologię tworzenia programu duszpasterskiego. Podkreślono, że po analizie sytuacji i dokonaniu jej oceny w świetle Słowa Bożego, należy koniecznie wskazać konkretny cel i kierunki działania duszpasterskiego. Wyłaniane priorytety w programach duszpasterskich były ściśle związane z propozycjami programowymi Kościoła w Polsce i rytmem życia Kościoła Powszechnego, a zwłaszcza ze wskazaniem Ojca Świętego Jana Pawła II, później papieża Benedykta i papieża Franciszka. Na profil myśli programowej miały również wpływ pielgrzymki papieskie do naszej Ojczyzny, zalecenia dla Kościoła w Polsce z wizyt polskich biskupów ad limina w roku 1993, 1998 i 2005 oraz kanonizacje franciszkanina Jana z Dukli i biskupa Józefa Sebastiana Pelczara, beatyfikacje ks. Jana Balickiego i ks. Bronisława Markiewicza oraz, ujmując to na dużym poziomie ogólności, inicjatywy duszpasterskie księży biskupów, duszpasterzy i wiernych świeckich zaangażowanych w życie Kościoła. W końcu priorytety duszpasterskie uwzględniano na poziomie duszpasterstwa katechetycznego i katechezy szkolnej, aby zaprogramowane inicjatywy (kto, co, kiedy, w jaki sposób) służyły konkretnemu nawróceniu, jakiego domaga się od nas obecna sytuacja i pasterze Kościoła.

Ostatnim opracowaniem, które zaliczam do szeroko rozumianych organizacyjnych aspektów nauczania religii jest publikacja: *Szkolenie nauczycieli religii* mojego autorstwa oraz ks. Mirosława Grendusa, ks. Janusza Podlaszczaka i p. Ryszarda Wszółka, która stanowi konkretną pomoc dla nauczycieli religii w zakresie umiejętnego stosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w realizacji procesu dydaktycznego na katechezie i w ogóle w posłudze duszpasterskiej. Zasadniczym ce-

lem książki było przedstawienie treści służących nauczycielom religii w wypracowaniu umiejętności w zakresie stosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych, które pomogą w realizacji głównego celu katechizacji, jakim jest doprowadzenie katechizowanego do zażyłości z Jezusem Chrystusem. Nauczycielom religii zostały przybliżone (w wymiarze wiedzy i umiejętności) niektóre środki informatyczne, które są cennymi narzędziami pomagającymi w dotarciu do współczesnego człowieka w nowy sposób, ale z tą samą Ewangelią. Publikacja powstała dla realizacji programu szkolenia „Wykorzystanie technologii informacyjnych w nauczaniu religii”, który został opracowany w ramach projektu „Podkarpackie szkolenia informatyczno-metodyczne”.

Podsumowując moje publikacje dotyczące różnych organizacyjnych aspektów nauczania religii w Polsce, należy stwierdzić, że dużym osiągnięciem jest dogłębne opracowanie obowiązującego stanu prawnego nauczania religii w polskiej szkole i wypracowana koncepcja wyznaniowej lekcji religii o nastawieniu ewangelizacyjnym. Wartość tego osiągnięcia polega zwłaszcza na tym, że opracowano w odniesieniu do szkolnej nauki religii zasadę dwupodmiotowości: podmiotem działającym jest zarówno Kościół, jak i szkoła - umożliwia to współdziałanie tych instytucji, a jednocześnie szanuje ich wzajemną autonomię. Nauka religii zachowuje wobec instytucji szkoły autonomię i niezależność, z drugiej zaś strony jest podporządkowana szkole. Konstatacja jest prosta: katecheza jest wartością w polskim systemie edukacji. Oczywiście w obrębie organizacji, form przekazu wiary ewangelicznej czy zaangażowania się katechetów w proces katechizacji w szkole pojawiają się pewne niedociągnięcia czy trudności. Dlatego proces katechetyczny należy stale udoskonalać.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

W mojej dotychczasowej pracy naukowo-badawczej powstały publikacje, które oprócz wcześniej omówionych, można przyporządkować do trzech obszarów tematycznych: 1) Wychowanie patriotyczne w katechezie; 2) Dydaktyka w służbie wiary; 3) Formacja moralna w katechezie.

5.1 Wychowanie patriotyczne w katechezie

Wychowanie patriotyczne to jedna z podstawowych płaszczyzn wychowania integralnego. Wychowanie to związane jest z ważnym zadaniem przed jakim staje katecheza, a jest nim przygotowanie młodzieży do zaangażowania się w sprawy społeczne, do uczestnictwa w życiu publicznym, do rozumienia narodu, państwa i umiłowania Ojczyzny. Kościół, który jest przede wszystkim środowiskiem zbawczym, od początku wychowywał do patriotyzmu i w nim widzi cenną wartość, którą należy rozwijać i pielęgnować. Już w Biblii można odnaleźć kategorie „narodu” i „ojczyzny”. Stary Testament ukazuje, jak ważnym elementem wychowania w Izraelu było wychowanie do umiłowania ziemi ojczystej, narodu, tradycji, historii i rodzimej kultury, aby pamięć o tym przetrwała w następne pokolenia.

Piękny przykład patriotyzmu pozostawił nam Jezus Chrystus, który należał do narodu żydowskiego i identyfikował się z jego religią, oczekiwaniami mesjańskimi, historią, kulturą, tradycją i zwyczajami ojczystymi. Kochał swoją doczesną ojczyznę i mocno akcentował więź ze swoimi rodakami, a głosząc Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym podkreślał, że istnieje inna ojczyzna, do której mogą wejść bez wyjątku wszyscy ludzie.

O miłości ojczyzny nauczali m. in. św. Augustyn i św. Tomasz z Akwinu, papież Leon XIII i Pius X, bliski nam św. Jan Paweł II, kardynał Stefan Wyszyński i bł. Ks. Jerzy Popiełuszko oraz biskupi polscy. Nauczanie to mocno wybrzmiewa w dokumentach Soboru Watykańskiego II, który zachęca chrześcijan jako dobrych obywateli, aby „pielęgowali prawdziwą i czynną miłość ojczyzny” (DM 15), „wielkodusznie i wiernie jednak bez ciasnoty duchowej, tak by zawsze mieli również wzgląd na dobro całej rodziny ludzkiej...” (KDK 75), unikając przy tym „wszelkiej pogardy dla innej rasy oraz jętrzącego nacjonalizmu” (DM 15).

Te znaczące wytyczne wychowawcze zostały przypomniane w Katechizmie Kościoła katolickiego, który stwierdza: „*Obywatele mają obowiązek przyczyniać się wraz z władzami cywilnymi do dobra społeczeństwa w duchu prawdy, sprawiedliwości, solidarności i wolności. Miłość ojczyzny i służba dla niej wynikają z obowiązku wdzięczności i porządku miłości. Podporządkowanie prawowitej władzy i służba na rzecz dobra wspólnego wymagają od obywateli wypełnienia ich zadań w życiu wspólnoty politycznej*” (KKK, nr 2239).

Podjęcie się przeze mnie zagadnień z tego obszaru badawczego wynikało z ważności tej problematyki, osobistych zainteresowań i czytania znaków czasu przez Episkopat Polski, który dostrzegł kryzys wychowania patriotycznego w naszej Ojczyźnie na przełomie tysiącleci. Dlatego z pełnym zatroskaniem w polskim *Dyrektorium katechetycznym* stwierdzono, że „przedmiotem szczególnego zainteresowania duszpasterzy, katechetów i wychowawców chrześcijańskich powinien być świat kultury, jej rozwój i doskonalenie, zwłaszcza kultury rodzimej i ojczystej, co powinno stanowić specjalną troskę zaniedbywanego dziś coraz bardziej wychowania patriotycznego. Kultura bowiem posiada swoją niezastąpioną rolę w wychowaniu osoby ludzkiej”(PDK, nr 8).

Pomysł publikowania artykułów naukowych z tego obszaru zrodził się właśnie z tego przekonania, że wówczas, zarówno w rodzinie, jak i w pozostałych środowiskach wychowawczych, nie dawaliśmy sobie rady z tym wymiarem wychowania. Dzisiaj sytuacja wygląda nieco odmiennie, bowiem od paru lat widać ożywienie problematyki patriotycznej.

Owocem zgłębiania w swojej pracy naukowo-badawczej tematyki wychowania patriotycznego w katechezie jest dziesięć artykułów naukowych:

- W. Janiga, *Wartości podstawowe w środowisku młodzieży a proces katechizacji*, w: *Wychowanie do patriotyzmu*, red. W. Janiga, Rzeszów - Przemyśl 2006, s. 385-397.
- W. Janiga, *Wychowanie patriotyczne dzieci i młodzieży w świetle „Dyrektorium katechetycznego” i „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*, „Resovia Sacra” 11(2004), s.213 – 225.
- W. Janiga, *Patriotyzm w katechezie*, w: *Wychowanie patriotyczne*, red. W. Janiga, M. Grendus, Przemyśl 2005, s. 45-57.
- W. Janiga, *Przesłanie patriotyczne Jana Pawła II. Wybrane aspekty*, w: *„Obejmując sercem tę ziemię...”*. *Pamięci Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. J. S. Gruchała, Krosno 2005, s. 29-46.

- W. Janiga, *Jeden drugiego brzemiona noście...* Refleksja o wspólnotowym wymiarze patriotyzmu, w: *Wychowanie do patriotyzmu*, red. W. Janiga, Rzeszów - Przemyśl 2006, s. 399-407.
- W. Janiga, *O potrzebie patriotycznego wychowania*, „Premisla Christiana” 2010/2011, t. 14, s. 287-297.
- W. Janiga, *Aby wszyscy tworzyli jedno serce narodu*, „Słoneczna Skala” 2013, nr 84, s. 27-32.
- W. Janiga, *Ojczyzna potrzebuje katolickiego laikatu*, w: *Umocnieni w wierze, odpowiedzialni świadkowie Kościoła*, red. W. Siwak, Przemyśl 2014, s. 71-89.
- W. Janiga, *Apolityczność jako problem katechezy*, „Katecheta” 59(2015), nr 12, s. 70-73.
- W. Janiga, *Wychowanie do modlitwy za Ojczyznę w katechezie*, w: *Wychowanie patriotyczne*, red. P. Goliszek, Lublin 2018, s. 151-171

W pierwszym artykule *Wartości podstawowe w środowisku młodzieży a proces katechizacji* opisuję wyniki badań, które zrealizowałem na przełomie roku 2003/2004. Populację stanowili uczniowie najstarszych klas liceum i technikum (z uzyskanych 310 ankiet do analizy zakwalifikowano 300). Zaprezentowana analiza wartości dotyka swoistych podstaw tkanki narodu, która jest dziełem także polskiego Kościoła, a więc i w dużej mierze katechetów.

Z badań jednoznacznie wynika konieczność włączenia się nauczania religii w przekaz wartości podstawowych, a przede wszystkim w kształtowanie postaw patriotycznych. Katecheta winien podkreślać, że patriotyzm jako wartość odnosi się do pluralistycznego społeczeństwa i do jego wspólnego dobra. Jednocześnie, przypominając tę wartość, musi pamiętać o przeszłości - zasługach i błędach, ale i o współczesności - słabnięciu i niedocenianiu postaw patriotycznych. Kościół ze swoją nauką jest otwarty na każdego człowieka, szczególnie uczęszczającego na katechezę i nie jest wrogiem społeczeństwa obywatelskiego. Troszcząc się o wiarę i moralność wiernych, dba o ich zbawienie wieczne, a przez to pozostaje wierny wartościom, od których zależy również ład w narodzie, społeczeństwie i państwie. Wśród tych wartości patriotyzm należy do najbardziej specyfikujących społeczeństwo polskie.

W drugim tekście *Patriotyzm w katechezie* wskazuję, że konieczność podjęcia się tej problematyki w procesie katechizacji wynika, po pierwsze - z samej definicji kate-

chezy i jej podstawowego celu, po drugie – z konieczności dialogu katechezy z kulturą – zwłaszcza z kulturą narodową. Te dwa względy streszcza syntetycznie podstawowa zasada katechezy, a mianowicie zasada wierności Bogu i człowiekowi. Wzywa ona do wierności prawdziwemu depozytowi wiary, a jednocześnie nakłada na katechezę obowiązek wspierania człowieka w urzeczywistnianiu jego powołania chrześcijańskiego i odpowiadania na jego życiowe pytania i problemy. W tak rozumianej katechezie nie może zabraknąć patriotyzmu, która często dla wielu uczniów jest jedyną szansą wprowadzenia w świadomość patriotyczną.

Artykuł pt. *Wychowanie patriotyczne dzieci i młodzieży w świetle „Dyrektorium katechetycznego i Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”* poszerza i pogłębia problematykę wcześniejszego tekstu. Artykuł przypomina pojęcie patriotyzmu, następnie zwraca uwagę na inspiracje ewangeliczne w formacji patriotycznej, a w kolejnych punktach przedstawia założenia wychowania patriotycznego proponowane przez *Dyrektorium katechetyczne i Podstawę programową katechezy*. Obydwa dokumenty jednoznacznie wskazują na konieczność włączenia się nauczania religii w przekaz wartości patriotycznych i kształtowanie postaw w duchu miłości Ojczyzny. W szczególności wychowanie do wspólnoty w katechezie domaga się, aby nauczanie religii przekazywało prawdę o historii i kulturze narodu oraz społeczną naukę Kościoła. W końcowej części artykułu przypomniano, że to katecheta swoim świadectwem wiary i patriotyzmu zakreśla możliwości i granice nauczania oraz wychowania do postawy patriotycznej.

Artykuł *„Przesłanie patriotyczne Jana Pawła II. Wybrane aspekty to zapis referatu wygłoszonego na sympozjum naukowym zatytułowanym „Obejmując sercem tę ziemię...”*. *Pamięci Ojca Świętego Jana Pawła II*. Tekst nawiązuje do dni marcowych i kwietniowych 2005 roku – dni odchodzenia największego z Polaków, wielkiego Pasterza Kościoła i Męża Stanu. Te dni zmieniły naszą świadomość i wydobyły z nas nie spotykane pokłady patriotyzmu. Na kanwie tych przeżyć w artykule wyeksponowano, że Jan Paweł II podkreślał, że patriotyzm wchodzi w zakres czwartego przykazania Bożego, które zobowiązuje do tego, aby czcić ojca i matkę. W dalszej części artykułu ukazano źródła miłości Ojczyzny u Jana Pawła II poprzez opis środowisk w których wzrastał, zwłaszcza rodziny, i wspomnienie osób, które miały decydujący wpływ na rozwój jego osobowości. Zaznaczono też, że patriotyzm Karola Wojtyły ma przede wszystkim fundament religijny, gdyż w Polsce patriotyzm bardzo często łączy się

z religią katolicką. Następnie w sposób syntetyczny przybliżono przesłanie patriotyczne Jana Pawła II, które pozostawił nam na dzisiejsze czasy. Jego nauczanie i świadectwo życia potwierdza tezę, iż miłość do Boga i Ojczyzny spłótła się ze sobą w historii Polski tak ściśle, że przenika ona całe nauczanie Kościoła i kulturę narodową od początków państwowości.

Jeden drugiego brzemiona noście...” *Refleksja o wspólnotowym wymiarze patriotyzmu* to tekst w którym pada stwierdzenie, że należy powrócić do myślenia wyrażonego w hasle: „Nie ma wolności bez solidarności”. A solidarność oznacza to, co przypomniiał Jan Paweł II w Gdańsku podczas trzeciej pielgrzymki do Ojczyzny: „Jeden drugiego brzemiona noście”(Ga 6,2). Przesłanie to stanowi syntezę chrześcijańskiego patriotyzmu, który nie wyklucza nikogo z porządku miłości. W tak rozumianym patriotyzmie odnaleźć można ontyczne i aksjologiczne źródła solidarności. Gdy sięgniemy do tych źródeł to potrafimy ogarnąć fenomen „Solidarności”, a idea solidarności może stać się konkretną propozycją dla urządzania naszego domu ojczystego. Powstaje pytanie o współczesną solidarność – solidarność młodych i starszych, o solidarność pokoleniową. Czy przyszłość Ojczyzny mamy budować razem czy osobno? Czy idziemy w liberalizm czy w solidaryzm społeczny? Pytania te są w istocie pytaniami o patriotyzm Polaków. Nie ma bowiem prawdziwego patriotyzmu bez poczucia wspólnoty, podobnie jak nie można mówić o prawdziwej wspólnocie bez solidarności. Katecheza musi pomóc, aby solidarność odzyskała swoją wartość i była mądrym budowaniem patriotyzmu.

Artykuł *O potrzebie patriotycznego wychowania* zwraca uwagę na konieczność wychowania patriotycznego, która wynika z definicji patriotyzmu, z samej istoty procesu wychowania i z jego konkretnych uwarunkowań społeczno – kulturowych. Ten wymiar wychowania musi być pielęgnowany m. in. na katechezie ponieważ pragniemy, aby Polska była silna i sprawiedliwa, mocna ludźmi prawego sumienia, świadomością przeszłości, realizmem teraźniejszości i optymizmem ewangelicznym przyszłości. To pragnienie, zakorzenione w Bożej mądrości i doświadczeniu historii narodu polskiego, powinno nas nieustannie motywować do podjęcia koniecznej pracy wychowawczej nad kształtowaniem charakterów młodych ludzi w duchu miłości Boga i Ojczyzny oraz uświadomić ciężar odpowiedzialności jaki spoczywa na katechetach i wychowawcach - na wszystkich odpowiedzialnych za wychowanie patriotyczne w podstawowych środowiskach życia.

Artykuł *Aby wszyscy tworzyli jedno serce narodu* to pokłosie sympozjum poświęconego Służebnicy Bożej Annie Jenke. Tekst przypomina termin „naród”, który pochodzi od słowa „ród”. „Ojczyzna” natomiast ma swoje korzenie w słowie „ojciec”. Ojciec jest tym, który wraz z matką daje życie nowej istocie ludzkiej. Ze zrodzeniem przez ojca i matkę wiąże się pojęcie ojcowizny, które stanowi tło dla terminu „ojczyzna”. Termin „naród” oznacza tę społeczność, która znajduje swoją ojczyznę w określonym miejscu świata i która wyróżnia się wśród innych własną kulturą. Ale jak tworzyć jedno serce narodu? W tym złożonym procesie tworzenia jednego serca narodu ważne jest kształtowanie poczucia wspólnoty, poczucia przynależności, poczucia więzi z narodem. Po drugie, konieczne jest kształtowanie postawy więzi z ziemią zamieszkania, wyrobienia przeświadczenia, że „jestem u siebie”. Każdy z nas musi się też przekonać do potrzeby utożsamiania się z historią naszego narodu. W procesie tworzenia jednego serca narodu istotne jest tworzenie duchowej więzi pomiędzy członkami narodu czyli kultury. Na tę duchową więź składa się dbałość o język ojczysty, o moralność i sztukę. Niezwykle ważne jest również wzbudzanie woli, aby naród mógł się jednoczyć. Jednakże pomyślność Ojczyzny i jedność narodu zależy przede wszystkim od rodziny, od klimatu życia rodzinnego. A gdzie bije serce polskiego narodu? Jan Paweł II podpowiada, że serce narodu bije w Sercu Matki.

Kolejnym tekstem poruszającym problematykę formacji patriotycznej jest opracowanie zawierające jasną tezę w temacie: *Ojczyzna potrzebuje katolickiego laikatu*. Artykuł przypomina pojęcie ojczyzny sformułowane przez Jana Pawła II w książce – „testamencie” *Pamięć i tożsamość* jako rzeczywistość naszego zatroskania, rzeczywistość, która potrzebuje katolickiego laikatu. To zatroskanie ma swe źródło w Panu Bogu, co niezwykle trafnie wyraża polskie hasło: Bóg – Honor – Ojczyzna. Patriotyzm - to droga, która prowadzi przez ojczyznę ziemską, czyli materialne i duchowe dziedzictwo naszych przodków, do ojczyzny niebieskiej, a więc do świętości. Początkiem tej drogi jest zawsze rodzina. W atmosferze domu rodzinnego znaczonej miłości rodzicielską zaczynamy wierzyć w Pana Boga, nabywamy zasad ewangelicznych i uczymy się miłości Ojczyzny. Natomiast odpowiedzi na pytanie: dlaczego Polska, nasza Ojczyzna, potrzebuje katolickiego laikatu? znajdują się w konkretnych wskazaniach Kościoła dotyczących katolików świeckich, w rozeznawaniu skomplikowanej współczesnej sytuacji społeczno – kulturowej i religijnej, sytuacji w której wiele działań skierowanych jest przeciwko człowiekowi, wyznawanej przez niego wierze w Boga i kulturze narodu do którego przynależy. Istotne jest więc umiejętne rozeznawanie

rzeczywistości z perspektywy Ewangelii, pozbycie się instynktu stadnego i uodpornienie się na manipulację w środkach masowego przekazu. W posłudze katechetyczno-duszpasterskiej należy promować zasady katolickiej nauki społecznej (solidarności, dobra wspólnego i pomocniczości) i akcentować tożsamość katolicką, tożsamość narodu oraz tożsamość państwa polskiego.

W artykule pt. „Apolityczność jako problem katechezy” przybliżyłem rozumienie pojęć „apolityczność” i „polityka”. W zasadniczej części tekstu próbowałem odpowiedzieć na pytanie: jak sobie radzić z apolitycznością? Jedno jest pewne, że w procesie katechetycznym należy podkreślać, że z perspektywy prawa naturalnego i nauczania Kościoła postawa apolityczności jest nie do zaakceptowania i jest też zaprzeczeniem patriotyzmu.

Brak angażowania się młodych w inicjatywy polityczne może mieć różne źródła: negatywna ocena działalności politycznej we współczesnym świecie i w Polsce, udzielanie się mentalności tymczasowości (utrata pamięci, cicha apostazja, kultura śmierci, sztuczne nadzieje), przekonanie, że i tak nic ode mnie nie zależy, brak perspektyw, celowe ustawianie ich w świecie postpolityki. Wychowując na katechezie do życia wspólnotowego i odpowiedzialności za państwo należy przede wszystkim, w kontekście rozważanego tematu, formować do zrozumienia, iż działalność polityczna jest naszym obowiązkiem, wskazywać na różne sposoby zaangażowania społeczno-politycznego i kształtować postawę patriotyzmu.

Artykuł pt. *Wychowanie do modlitwy za Ojczyznę w katechezie* to tekst przedłożenia, które zaprezentowałem na ogólnopolskim sympozjum katechetycznym „Wychowanie patriotyczne”, które odbyło się na KUL w listopadzie 2018 r. Tekst przypomina, że w Polsce praktyka modlitwy za Ojczyznę ma długą i ugruntowaną tradycję. Początki tej tradycji sięgają roku 966 – Chrztu Polski, a zatem początków polskiej państwowości. Polacy zawsze prosili o Boże błogosławieństwo dla Ojczyzny, o zachowanie wiary ojców, tradycji i kultury, o wolność i niepodległość, o przemianę ludzkich serc. Najczęściej przyzywali wstawiennictwa Matki Bożej i świętych.

Modlitwa za Ojczyznę to religijna wypowiedź skierowana do Pana Boga, Trójcy Przenajświętszej, Chrystusa, Matki Bożej i świętych. Treść tej wypowiedzi obejmuje oprócz spraw osobistych, kwestie życia publicznego, życia narodu i państwa. Modlitwa za Ojczyznę to przede wszystkim przejęcie się rzeczywistością Ojczyzny. Kościół wyznaczył katechezie specjalne zadanie formacji modlitewnej, a zatem i zadanie nau-

czania i wychowania do modlitwy za Ojczyznę. Koreluje ono z zadaniem wychowania do życia wspólnotowego – w rodzinie, Kościele i wspólnocie narodu. Nie ma bowiem rozwijania wiary bez praktykowania modlitwy i życia we wspólnocie, nie ma również liturgii, odpowiedzialności za misję i formacji moralnej, zwłaszcza kształtowania sumienia, bez modlitwy i odniesień do podstawowych wspólnot naszego codziennego życia. A zatem pełne wychowanie do modlitwy za Ojczyznę, z perspektywy katechetycznej, możliwe jest wówczas, gdy, realizując treść tych zadań, będziemy prowadzić katechizowanych do głębokiej wiary w Pana Boga. Tu bowiem zachodzi prosta prawidłowość: im głębsza wiara w Boga, tym większa miłość do Ojczyzny i naturalna potrzeba modlitwy w jej intencji. W *Podstawie programowej katechezy*, aktualnie obowiązującej, jak i nowej, zatwierdzonej przez Episkopat Polski w czerwcu 2018 r., znajdują się treści na każdym etapie edukacyjnym, od przedszkola aż po liceum, które mogą stanowić znakomitą okazję do modlitwy za Ojczyznę. Treści te zostały uszczegółowione w *Programie nauczania religii*. W trakcie zajęć katechetycznych kluczowe jest dążenie do kształtowania postawy modlitewnej, która jest życiem sprawami Ojczyzny. Ktoś, kto żyje Ojczyzną z całą rzeczywistością i z całą złożonością problemów, przeżywa Ojczyznę, jej sukcesy i porażki, staje się patriotą a jego modlitwa za Ojczyznę to pełne poświęcenia codzienne życie dla Ojczyzny.

5.2 Dydaktyka w służbie wiary

Wiara ma wymiar subiektywny i obiektywny, które nawzajem się dopełniają. Pierwszy wymiar związany jest z osobistym zaangażowaniem w tworzenie mocnych więzów z Bogiem i z życiem wiarą w codzienności. Ale konieczne jest również przeżywanie wiary w wymiarze obiektywnym, które związane jest z poznawaniem Boga. Starożytna tradycja chrześcijańska mówi, że nie można poznać Boga, jeśli się Go nie pokochało, ani nie można kochać Pana Boga, nie znając Go. Żeby realizować ten wymiar obiektywny rozwoju wiary, potrzeba systematycznego i całościowego przekazu wiary, któremu z pomocą przychodzi dydaktyka katechezy, która jest nauką w służbie wiary i przyczynia się do skuteczności działań katechetycznych.

Zagadnienia z zakresu szeroko rozumianej dydaktyki katechezy stanowią drugi obszar moich zainteresowań naukowo-badawczych. Podejmowane przeze mnie w tym obszarze badania dotyczyły aktualnych problemów i wyzwań stojących przed katechezą i katechetami. Efektem refleksji naukowej jest siedem artykułów:

- W. Janiga, *Model katechezy komplementarnej*, „Premisla Christiana” 9 (2001), s. 283 – 301.
- W. Janiga, *Jak uczyć modlitwy w szkołach średnich?*, w: *Modlitwa w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2002, s. 225-250.
- W. Janiga, *Katecheza dorosłych w kontekście katechezy dzieci i młodzieży*, w: *Katecheza dorosłych*, red. K. Misiaszek, J. Stala, Tarnów 2009, s. 213-234.
- W. Janiga, *Katecheza w służbie obrony wiary*, w: *Matka Boża Murkowa Obrończyni Wiary. Ku głębszemu rozumieniu tytułu*, red. W. Siwak, W. Janiga, Krosno - Przemyśl 2011, s. 139-166.
- W. Janiga, *Wybrane elementy mistagogii w dydaktyce katechezy*, w: *Katecheza i liturgia w dialogu*, red. J. Siewiora, Tarnów 2011, s. 61-75.
- W. Janiga, *Katechizm katolicki w służbie Kościoła i wiary*, „Premisla Christiana” 2012/2013, t. 15, s. 53-60.
- W. Janiga, M. Grendus, *Innowacyjne środki dydaktyczne w pracy katechetycznej*, „Świat i Słowo” (21)2013, nr 2, s. 197-212.

Działania katechetyczne wymagają z góry przyjętej wizji, która przyświeca praktyce w wypełnianiu konkretnych zadań. Artykuł *Model katechezy komplementarnej* przedstawia propozycję katechezy dla nowej rzeczywistości katechetycznej Kościoła w Polsce po roku 1990, której wyrazem jest obecność katechezy dzieci i młodzieży w szkole. Propozycja ta oparta jest na analizie kontekstu społeczno-kulturowego i duszpastersko-katechetycznego, uwzględnia życie i naukę Kościoła, przede wszystkim soborowe i posoborowe dokumenty kościelne postulujące katechezę integralną. Zasadnicze elementy tego modelu to cel, istota, podmiot i treść katechezy.

Tekst przypomina, że „ostatecznym celem katechezy jest doprowadzenie osoby nie tylko do spotkania z Jezusem, ale do zjednoczenia, a nawet do głębokiej z Nim zażyłości” (DOK 80; CT 5; por. KKK 426; AG 14). W dążeniu do tego podstawowego celu katechezy czyli wiary dojrzałej realizuje się cele szczegółowe zwane zadaniami: rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formację moralną, wychowanie do modlitwy, wychowanie do życia wspólnotowego i wprowadzenie do misji. Wszystkie te zadania są konieczne, nakładają się wzajemnie i wspólnie realizują. Zgodnie

z dokumentami podmiotem katechezy ma być cały Kościół, poczynając od rodziny poprzez parafię aż do szkoły. Do jej istoty należy formowanie chrześcijan w poczuciu ich trojkiej tożsamości: jako ludzi ochrzczonych, wiernych i członków Kościoła. Zasadniczą zaś treścią ma być życie ludzkie interpretowane i formowane w duchu wartości ewangelicznych. „Wynika to z faktu, że katecheza, jako działanie ewangelizacyjne, jest jednocześnie dziełem Boga i człowieka”(PDK 31), a zatem winna dochować wierności Bogu i człowiekowi (PDK 31).

Artykuł *Jak uczyć modlitwy w szkołach średnich?* podejmuje zadanie permanentnej formacji modlitewnej w szkołach średnich i próbuje odpowiedzieć na pytania: kiedy i jakimi modlitwami należy się modlić?; co utrudnia, a co ułatwia wychowanie do modlitwy?; jakie pomoce stosować by ułatwić rozwój modlitwy?; jakie jest miejsce Mszy św. i nabożeństw w tym wychowaniu?; czy są jakieś własne doświadczenia i pomysły związane z nauczaniem modlitwy?

Mówiąc o nauczaniu modlitwy łatwo można wpaść w pułapkę i widzieć ten proces jednostronnie jakby wszystko od nas zależało, od naszych zdolności w podejściu do młodzieży, umiejętności wychowawczych i metodycznych, od naszego doświadczenia. Katecheta musi pamiętać, że dobra modlitwa jest łaską, którą Pan Bóg daje człowiekowi i którą człowiek – także ten młody – może przyjąć i może odrzucić. Skuteczność więc tego nauczania i wychowania zależy nie tyle od katechety czy nauczyciela i wychowawcy, ile od obecności Ducha Świętego w człowieku.

W procesie dydaktycznym należy przeprowadzić katechezy programowe na temat modlitwy, ale modlitwę trzeba przede wszystkim praktykować, a więc realizować katechezę w duchu modlitwy, ponieważ dopiero to działanie prowadzi do formacji modlitewnej. A zatem by katecheza stała się miejscem i szkołą modlitwy należy strukturę jednostki lekcyjnej tak ułożyć aby miała wymiar modlitewny. Modlitwę można zastosować w każdym momencie katechezy pod warunkiem, że będzie ona wewnętrznie scalać katechezę będąc jak najściślej złączoną z jej tematem i celami operacyjnymi. Wychowanie do modlitwy ułatwia przede wszystkim osobisty rozwój duchowy katechety. Spośród wielu doświadczeń warto wskazać na mocne oddziaływanie na uczniów ludzi dających swoje świadectwo modlitwy.

Artykuł *Katecheza dorosłych w kontekście katechezy dzieci i młodzieży* ukazuje związek katechezy dzieci i młodzieży z katechezą dorosłych i ich wzajemne relacje. Z wielorakich uwarunkowań, a także ze złożoności procesu katechizacji wynikają za-

sady, które powinny porządkować relacje katechezy dorosłych do katechezy dzieci i młodzieży. „Katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych nie mogą być terenami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Trzeba, aby one między sobą się wspierały i uzupełniały” (PDK 97; por. CT 45), (...) „jeszcze ważniejsze jest, by nie doszło między nimi do całkowitego rozłamu” (CT 45).

Czymś oczywistym jest więc, że katechezy dorosłych nie można przeciwstawiać katechezie dzieci i młodzieży i odwrotnie. Należy mówić o ciągłości albo kontynuacji katechizacji i wzajemnym wspomaganiu. Te istotne relacje pomiędzy katechezą dorosłych a katechezą dzieci i młodzieży trafnie oddają aktualne do dzisiaj trzy tendencje, a mianowicie, że katecheza dzieci i młodzieży zmierza w kierunku katechezy dorosłych, katecheza dorosłych warunkuje skuteczność katechezy dzieci i młodzieży oraz, że pomiędzy nimi musi nastąpić wzajemne otwarcie, współspotykanie się i współdziałanie (por. M. Majewski, *Katecheza permanentna*, Kraków 1989, s. 134). Z poczynionych ustaleń wynika, że modelem łączącym obszar katechizacji dorosłych z katechezą dzieci i młodzieży powinien być model katechumenalny w którym jest obecne fundamentalne zorientowanie na wymiar wtajemniczenia.

W przemilczanej przez media encyklice „Caritas in veritate” Benedykt XVI podkreśla, że „negowanie prawa do publicznego wyznawania własnej wiary i do działania, aby prawdy wiary kształtowały również życie publiczne, powoduje negatywne konsekwencje dla prawdziwego rozwoju (nr 56). Artykuł *Katecheza w służbie obrony wiary* przypomina, że we współczesnym świecie często dochodzi do ideologicznej ingerencji w sprawy światopoglądowe, podstawowe prawa nie są respektowane, a wolność osobista bywa deptana (męczęństwa chrześcijan, ataki na Chrystusa, Jego Kościół i wyznawców, szerząca się obojętność religijna i selektywne podejście do prawd wiary oraz moralności chrześcijańskiej). W takiej sytuacji czymś oczywistym staje się wyeksponowanie funkcji apologetycznej katechezy i to w podwójnym sensie: systematycznego katechizowania prowadzącego do dawania świadectwa wiary w Jezusa Chrystusa, jak i odpierania zarzutów ze strony niechrześcijańskiego środowiska, niekiedy bardzo wrogiego Kościołowi, Ewangelii i chrześcijańskiej wizji człowieka. To jest najbardziej skuteczna strategia ewangelizacyjna, a zarazem apologetyczna wobec każdego, kto domaga się uzasadnienia nadziei obecnej w sercach wyznawców Chrystusa. Przyjmując ją, prowadzimy do ukształtowania postawy nacechowanej łagodnością i gorliwością w czynieniu dobra (por. 1P 3, 13-17), a to jest najlepszy sposób obrony

wiary. Apologia w procesie katechetycznym nie może mieć charakteru agresywnej polemiki, ale powinna być ukazywaniem istoty i piękna chrześcijaństwa. Ważne jest to, aby znać prawdy wiary oraz umieć je uzasadniać.

Zarówno katecheza jak i liturgia należą do *praxis* życia chrześcijańskiego, stąd też stanowią przedmiot zainteresowania teoretyków i praktyków posługi katechetycznej. Czymś oczywistym jest, że pomiędzy liturgią a katechezą zachodzi organiczny związek. Liturgia domaga się katechezy, a ta z kolei jest punktem wyjścia dla liturgii. Relacje pomiędzy katechezą a liturgią są ściśle, łączy je wspólny cel i treść.

Artykuł *Wybrane elementy mistagogii w dydaktyce katechezy* wprowadza w te relacje i przedstawia zadania katechezy wobec liturgii z wyakcentowaniem postaw i gestów - symboli związanych z osobami, symboli materialnych – przedmiotów i elementów naturalnych, rozumienia języka liturgicznego i konieczności sakralizacji przestrzeni i czasu w liturgii. Kościół domaga się inicjacji w stronę zewnętrzną liturgii (KL 14) bowiem bogata rzeczywistość liturgii, w której realizuje się żywy kontakt ze zbawczym działaniem Boga ma wymiar wewnętrzny (zaangażowanie wewnętrzne prowadzące do otwarcia się na przyjęcie łaski Bożej) i zewnętrzny (odczytanie symboliki liturgii). Katechizowani potrzebują formacji liturgicznej, zwłaszcza powiązania liturgii z życiem codziennym. Zadaniem katechezy dzisiejszych czasów jest więc przybliżyć ludziom liturgię i zbliżyć ludzi do liturgii. Na koniec podkreślono, że liturgia ma wymiar wspólnotowy. Dlatego zadaniem katechezy jest ukształtować świadomość, że jesteśmy wspólnotą zbawienia i wspólnotą kultu oraz, że za tę wspólnotę jesteśmy odpowiedzialni w życiu.

Dwudziesta rocznica powstania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* była okazją, by zadać sobie pytanie o znaczenie tego kompendium nauki katolickiej dla Kościoła i rozwoju wiary. Artykuł *Katechizm katolicki w służbie Kościoła i wiary* próbuje odpowiedzieć na powyższe pytanie. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, podobnie jak *Katechizm Rzymski*, powstał w przełomowym czasie historii Kościoła, w okresie zamętu teologicznego i aksjologicznego. Teologiczny zamysł *Katechizmu* sprowadza się do zaznaczenia czterech zasad - kolumn. Są to: *Credo*, sakramenty, *Dekalog* i modlitwa *Ojcze nasz*. *Katechizm* jest w pełnym znaczeniu słowa *katolickim*, a więc przeznaczonym dla całej ludzkości, należy do zwyczajnego i pozytywnego nauczania Kościoła.

Katechizm zrodził się z przekonania, że wiara Kościoła jest jedną i jedyną. To „orędzie Kościoła jest (...) wiarygodne i pewne, ponieważ w nim ukazuje się jedna

droga zbawienia, wiodąca przez cały świat” KKK 174). I o tej jednej jedynej drodze zbawienia należy przepowiadać w duszpasterstwie i na katechezie, aby mogła prowadzić do świętości. *Katechizm* porządkuje doktrynę katolicką, a w procesie katechizacji pomaga w dawaniu odpowiedzi na pytanie: co to znaczy być katolikiem? *Katechizm* jest więc kluczowym punktem odniesienia dla wiary człowieka i życia Kościoła, dla katolika.

Konstytucja *Fidei depositum* zaznacza, że KKK został opracowany i opublikowany „w służbie wspólnoty” i wymaga przyjęcia w „duchu wspólnoty” (4). Należy pamiętać, że to tajemnica miłości Bożej nadaje Kościołowi strukturę wspólnotową. Konsekwencją tej teologicznej rzeczywistości jest bezwarunkowa zgoda na przyjęcie *Katechizmu* jako świadectwa głębokiej wewnętrznej jedności Kościoła.

Innowacyjne środki dydaktyczne to owoc poszukiwania przez ludzki geniusz odpowiedzi na nowe i złożone problemy aktualnych realiów. Są one rodzajem daru Bożego, który uzdalnia do adekwatnych odpowiedzi na znaki czasu, co zawsze jest wymagające i nie zależy tylko od technicznego szkolenia, lecz także od przemyślanego formowania odpowiedniej mentalności, także mentalności katechetów. Konieczność nieustannego ubogacania posługi katechety innowacyjnymi środkami dydaktycznymi wynika przede wszystkim z troski o jakość katechezy.

W artykule pt. „Innowacyjne środki dydaktyczne w pracy katechetycznej” przedstawiono relację między katechezą i innowacjami technologicznymi. Zwrócono też uwagę na rolę nowych technologii w komunikowaniu się pokoleń, gdyż od tego zależy zarówno przekaz depozytu wiary, jak i proces wychowawczy, czyli elementy konstytutywne misji katechetycznej. W końcu wskazano na trzy zasadnicze wyzwania dla katechezy w obecnych czasach, które są tak mocno przeniknięte przez kulturę teleinformatyczną: umiejętność zarządzania nadmiarem informacji, umiejętność posługiwania się językiem nowych mediów, kształtowanie postawy aktywnego bycia „na czasie” – w nurcie zmian. Wnioski końcowe: 1) innowacyjne środki dydaktyczne mogą być cenną pomocą w procesie nauczania religii, gdy prowadzący zajęcia będzie starał się rozumieć zmiany kulturowe, jakie dokonały się w świadomości i psychice nowego pokolenia, 2) innowacyjne środki dydaktyczne pełnią tylko funkcję pomocniczą w stosunku do metodyki katechetycznej, czy strategii wychowawczej i nigdy nie powinny zastępować katechety i jego osobowych relacji z katechizowanym.

5.3 Formacja moralna w katechezie.

Trzeci obszar naukowo-badawczy dotyczy formacji moralnej w katechezie. Formacja moralna w procesie katechetycznym to jedno z sześciu podstawowych zadań katechezy, które polega na przekazaniu katechizowanym wartości ewangelicznych i ukształtowaniu w nich postawy Jezusa-Nauczyciela. Kluczowym elementem realizacji tego zadania jest wychowywanie sumienia, bowiem sama tylko wiedza o tym, co jest moralnie dobre a co złe, nie wystarcza. Tak rozumiana formacja moralna domaga się podkreślenia nie tylko elementu nadprzyrodzonego, ale i elementu naturalnego. Łaska przecież buduje na naturze. Dlatego też wychowanie moralne w trakcie katechezy winno także zakładać i pogłębiać formację ludzką katechizowanych. Stąd przed katechezą staje zadanie rozwijania również ludzkich wartości, aby wspierać proces wychowawczy rodziny i szkoły. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* podkreśla wreszcie, że podstawową normą w wychowaniu moralnym powinno być przykazanie miłości Boga i bliźniego (por. PDK 26).

Dobrze uformowane sumienie jest istotnym czynnikiem w wyznaczaniu ludzkiego postępowania, w podejmowaniu właściwych decyzji. Ono nie tylko ocenia, ale daje impuls do podjęcia decyzji, a jego głos jest szczególnie ważny w chwilach trudnych, w sytuacjach skomplikowanych. Funkcjonowanie sumienia zależy w dużej mierze od przyjętej hierarchii wartości. Rola wartości zależy od tego, na ile człowiek je pozna, zaakceptuje i urzeczywistni w swoim życiu. Uwewnętrzniając zaś wartości religijno-moralne, człowiek osiąga dojrzałość w wierze. A zatem, aby wartości spełniały swoją regulacyjną funkcję, muszą być przez jednostkę zinternalizowane. Zyskują wtedy charakter imperatywno-kategoryczny.

Teologiczna refleksja nad zagadnieniem wartości wskazuje na te wartości, do których człowiek powinien dążyć, i których realizacja nadaje sens jego życiu, pełne szczęście i całkowite spełnianie siebie. Chrześcijaństwo ubogaciło aksjologię w nowe, ważne elementy. Zalicza się do nich: połączenie wartości z osobą ludzką, utworzenie powszechnej hierarchii wartości oraz uzależnienie wszystkich wartości od Boga jako wartości najważniejszej, który w Jezusie Chrystusie odkrył przed człowiekiem Siebie. To wszystko sprawia, że człowiek powinien nieustannie dziękować Bogu za dar wiary, który nadaje sens jego życiu.

Sens życia nie jest jednak dany raz na zawsze, ale trzeba go stale poszukiwać. Tym bardziej, że „wielu zastanawia się, czy ma jeszcze sens samo pytanie o sens”

(FR 81). Odkrywanie celu życia, jego bogactwa, dążenie do zbawienia, okupione jest nieraz wielkim trudem i wysiłkiem, ale stanowi sens, który nadaje życiu wartościowy kształt. Te wartości, które usensowniają ludzkie życie w sferze przekonań i działań, nazywa się wartościami egzystencjalnymi. Nie można ich zlekceważyć w przekazie katechetycznym i w procesie wychowania ponieważ czas młodości jest okresem wielu pytań egzystencjalnych.

Do ważnych wartości ludzkiej egzystencji należy praca. To ona dopełnia i ubogaca człowieka, i jego społeczną godność. Dzięki niej człowiek rozwija się i doskonali, a także kształtuje normy współżycia społecznego i realizuje w działaniu zespołowym. Dlatego przez pracę można i należy wychowywać człowieka od najmłodszych lat życia, zwłaszcza w rodzinie, szkole, m. in. przez nauczanie religii. Kościół w posłudze katechetycznej i duszpasterskiej ciągle wzywa do poszanowania własnej i cudzej pracy oraz do troski o wychowanie człowieka do szacunku wobec pracy.

Publikacje związane z powyższymi aspektami formacji moralnej w katechezie to: *Preferencje wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży a proces wychowania*, „Resovia Sacra” 7(2000), nr 7, s. 271–289; *Wartości w nauczaniu Kościoła. Wybrane aspekty*, „Resovia Sacra” 8(2001), nr 8, s. 235–248; *Wartości egzystencjalne katechizowanej młodzieży*, „Studia Sandomierskie” 9(2002) s. 89–111; *Uwarunkowania internalizacji wartości w podstawowych środowiskach wychowawczych*, w: *Katecheza w służbie wiary*, red. W. Janiga, T. Kocór, Przemyśl 2004, s. 377–393; *Funkcje wartości w osobowości*, „Studia Warmińskie” XLIII 2006, s. 225–236; *Praca w procesie wychowawczym*, „Resovia Sacra” 9/10(2002/2003), s. 235–245.

W formacji moralnej niezwykle istotną rolę pełnią wzory osobowe. Pojęcie wzoru osobowego implikuje wartościowanie, nosi znamiona pewnej doskonałości osoby oraz pobudza do naśladowania. Wzór osobowy zawiera w sobie też wymiar „bycia sobą” wśród różnych sytuacji i uwarunkowań. Tej tematyki dotyczą trzy moje artykuły: *Życie Ks. Jerzego Popiełuszki (1947-1984)*, „Biuletyn Katechetyczny” 2004, nr 6, s. 180–188; *Abp Ignacy Tokarczuk – Pasterz zatroskany o katechezę*, „Biuletyn Katechetyczny” 2017, nr 19, s. 116–120; *Curriculum vitae księdza prałata Bronisława Twardzickiego*, w: *Katecheza w służbie wiary*, red. W. Janiga, T. Kocór, Przemyśl 2004, s. 17-28.

Są to teksty poświęcone trzem postaciom ważnym dla Kościoła i Polski, katechezy i życia duszpasterskiego, a mianowicie męczennikowi za wiarę i Ojczyznę, niezłomnemu pasterzowi diecezji przemyskiej, który potrafił czytać „znaki czasu” oraz katechetykowi, który wniósł znaczący wkład w refleksję naukową i praktykę katechetyczną.

Przedstawione powyżej obszary zainteresowań naukowo-badawczych staram się nieustannie poszerzać zagłębiając się w kolejne zagadnienia szczegółowe ważne zarówno z punktu widzenia teoretyków katechezy jak i katechetów – praktyków.

6. Praca naukowo-dydaktyczna

Efekty mojej pracy naukowo-badawczej widoczne są w licznych publikacjach naukowych i popularnonaukowych (załącznik nr 4). W wymiarze liczbowym publikacje w ramach mojego dorobku naukowo-badawczego przedstawiają się następująco:

- ✓ Współautorstwo wieloautorskiej monografii naukowej
- ✓ Redakcja wieloautorskich monografii naukowych (5)
- ✓ Artykuły naukowe (43)
- ✓ Redakcja Biuletynów Katechetycznych (8)
- ✓ Recenzje książek (3)
- ✓ Wprowadzenia (23)
- ✓ Artykuły popularnonaukowe (17)
- ✓ Redakcja podręczników do nauczania religii (9)
- ✓ Recenzje podręczników do nauczania religii (12)
- ✓ Współautorstwo materiałów katechetyczno-duszpasterskich (2)
- ✓ Redakcja materiałów katechetyczno-duszpasterskich (17)

Praca dydaktyczna

W obszarze pracy dydaktycznej prowadzę zajęcia dla studentów – alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu, które jest afiliowane do Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (od 2007 do dziś).

✓ Wykłady:

- Katechetyka fundamentalna,
- Katechetyka materialna,
- Dydaktyka i metodyka katechezy
- Katechetyka szczegółowa

✓ Seminarium naukowe z katechetyki

- ✓ Ćwiczenia katechetyczne i praktyki katechetyczne - przygotowanie pedagogiczno-katechetyczne: szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum, technikum, szkoła zawodowa.

Do ważnego elementu mojej pracy dydaktycznej należą prace magisterskie napisane pod moim kierunkiem przez alumnów na seminarium naukowym z katechetyki.

- ✓ Daniel Drażek, *Przygotowanie do życia w małżeństwie i rodzinie w podręcznikach do nauczania religii dla szkół ponadgimnazjalnych z serii „Z Bogiem na ludzkich drogach”, 2016.*
- ✓ Łukasz Mazur, *Wzory osobowe w podręcznikach do nauczania religii dla szkół ponadgimnazjalnych z serii „Z Bogiem na ludzkich drogach”, 2017.*
- ✓ Grzegorz Rybczak, *Wychowanie do modlitwy w podręcznikach do nauczania religii dla szkół ponadgimnazjalnych z serii „Z Bogiem na ludzkich drogach”, 2018.*

W roku akademickim 2018/2019 prowadzę wykład: *Katecheza dzisiaj. Problemy teologiczne, kulturowe i prawne* na studiach licencjackich z teologii dla prezbiterów ze specjalizacją z teologii pastoralnej w UPJP II (WSD w Przemyślu).

W roku akademickim 2002/2003 prowadziłem seminarium naukowe z wychowania prorodzinnego w Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie (w ramach współpracy z Podkarpackim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie Oddział w Krośnie). Pod moim

kierunkiem zostało napisanych 16 prac dyplomowych na studiach podyplomowych z wychowania prorodzinnego (załącznik nr 4).

Od początku swojej pracy w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie wykładałem wybrane zagadnienia filozoficzne, antropologiczne, pedagogiczne i psychologiczne na kursach kwalifikacyjnych i studiach podyplomowych: wychowanie prorodzinne, terapia pedagogiczna, zarządzanie oświatą.

Projekty badawcze

W ramach pracy naukowo-badawczej podejmowałem działania w celu realizacji konkretnych projektów. Brałem udział i realizowałem następujące projekty:

- ✓ *Podkarpackie Szkolenia Informatyczno-Metodyczne*. Program szkolenia: *Wykorzystanie technologii informacyjnych w nauczaniu religii*, Publikacja: *Szkolenie nauczycieli religii*, Rzeszów 2010, wykonawca projektu: Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie (2010).
- ✓ *EduKom-Edukacja skuteczna, przyjazna, nowoczesna-rozwoj kompetencji kadry zarządzającej i pedagogicznej szkół i placówek oświatowych w województwie podkarpackim*, Programy szkolenia:
 1. *Przygotowanie do e-kształcenia – 64 godz. w tym 32 na platformie e-learningowej*;
 2. *Podmiotowość szkolnego nauczania religii*,
 3. *Geneza i założenia nowego programu nauki religii w Polsce*,
 4. *Tworzenie programów z nauczania religii*, wykonawca projektu: Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie (WND-POKL.090400-18-001/11, 2013).

Współpraca naukowo-badawcza w kraju i za granicą

- ✓ Organizacja i współorganizacja wielu sympozjów i konferencji naukowych we współpracy z Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyśle, Wydziałem Nauki Katolickiej i Wydziałem Duszpasterskim Kurii Metropolitalnej w Przemyśle, Zgromadzeniem św. Michała Archaniola, Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie, Instytutem Pamięci Narodowej,

Oddział w Rzeszowie, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Krośnie, Katolickim Stowarzyszeniem Civitas Christiana w Rzeszowie, Krośnieńską Kapitułą Kolegiacką.

- ✓ Współorganizacja międzynarodowej konferencji katechetycznej: *Programowanie w katechezie. Programy katechetyczne*, Dom Wspólnoty Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Odessie, 2-4 października 2004 r.
- ✓ Współorganizacja międzynarodowej konferencji pedagogicznej: *Nauczanie religii w szkole na różnych kontynentach*, Indeks rejestracji w PCEN w Rzeszowie - K/7/2015-2016, Kraków - Morawica, 15 września 2015.
- ✓ Organizacja międzynarodowego sympozjum naukowego: *Chrzest Polski - wdzięczność, tożsamość, zobowiązanie*", WSD w Przemyśle, 23 kwietnia 2016 r.

Członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych

- ✓ Ogólnopolska Sekcja Wykładowców Katechetyki (od 1999) przekształcona w Stowarzyszenie Katechetyków Polskich (od 2012 r.)
- ✓ Polskie Towarzystwo Teologiczne (od 2009 r.)
- ✓ Podkarpackie Towarzystwo Historyczne (od 2004 r.)

Działalność popularyzująca naukę

- ✓ Referaty (23), prelekcje (40) warsztaty (157), podczas międzynarodowych i krajowych konferencji w latach 1999-2019 (załącznik nr 5).
- ✓ Organizowanie i przeprowadzenie *Olimpiady Teologii Katolickiej* – etap diecezjalny w latach 2010-2019; współorganizowanie *Olimpiady Teologii Katolickiej* w latach 1999-2009.
- ✓ Organizowanie, przygotowanie materiałów (w zespole redakcyjnym) i przeprowadzenie *Olimpiady o Wielkich Polakach* – etap diecezjalny w latach 2011-2019; współorganizowanie *Olimpiady o Wielkich Polakach* – etap diecezjalny w latach 2001-2010.

- ✓ Organizowanie i przeprowadzenie *Konkursu Biblijnego* – etap diecezjalny w latach 2006-2019.
- ✓ Promocja Kierunku Teologia wśród maturzystów Archidiecezji Przemyskiej.
- ✓ Redakcja, współredakcja, współautorstwo podręczników do nauki religii i poradników metodycznych dla katechetów w latach 2012-2014 (załącznik nr 4).
- ✓ Utworzenie następujących sieci współpracy katechetów i nauczycieli w ramach Podkarpackiego Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie: zespół diecezjalny przygotowujący Olimpiadę o Wielkich Polakach, zespół diecezjalny przygotowujący Olimpiadę Teologii Katolickiej, zespół wizytatorów i katechetów przygotowujący Olimpiadę Teologii Katolickiej, zespół diecezjalnych wizytatorów nauki religii, zespół dekanalnych wizytatorów nauki religii, zespół diecezjalny przygotowujący Konkurs Biblijny dla uczniów szkoły podstawowej, zespół wizytatorów i katechetów przygotowujący Konkurs Biblijny dla uczniów szkoły podstawowej, zespół nauczycieli przygotowujący Olimpiadę o Wielkich Polakach, zespół katechetów przygotowujący pielgrzymkę maturzystów i wychowawców na Jasną Górę.
- ✓ Udzielanie konsultacji indywidualnych i zespołowych katechetom i nauczycielom w ramach pracy w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie w obszarze następujących zagadnień: podstawa programowa katechezy, program nauczania religii, podręczniki katechetyczne; wychowanie religijne; edukacja patriotyczna; organizacja nauczania religii; nadzór pedagogiczny i katechetyczny; formacja katechetów; duszpasterstwo nauczycieli; katecheza parafialna; zagadnienia z metodyki i dydaktyki katechezy; wybrane zagadnienia psychologiczne i bioetyczne w nauczaniu religii i duszpasterstwie.

Współpraca z interesariuszami zewnętrznymi

W pracy naukowo-badawczej, w organizowaniu i przeprowadzeniu wielu przedsięwzięć katechetyczno – pastoralnych i edukacyjno – wychowawczych, w prowadzeniu zajęć dydaktycznych i przedsięwzięć popularyzujących naukę współpracowałem z interesariuszami zewnętrznymi. Była to współpraca m. in. z Katolickim Uniwersyteciem Lubelskim, Uniwersyteciem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersyteciem

Rzeszowskim, Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytetem Adama Mickiewicza w Poznaniu, Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Krośnie, agendami Kurii Diecezjalnej w Rzeszowie, Kurii Diecezjalnej w Sandomierzu i Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, Akcją Katolicką i Caritas Archidiecezji Przemyskiej, Kuratorium Oświaty w Rzeszowie, Muzeum Podkarpackim w Krośnie.

Praca zawodowa w instytucjach oświatowych

- ✓ Doradca metodyczny nauki religii (1996-2004)
- ✓ Nauczyciel konsultant w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie (od 2004 do dziś).

Praca zawodowa w instytucjach kościelnych

- ✓ Wikariusz w Parafii NMP królowej Polski w Korczynie (1990-1992)
- ✓ Wizytator katechetyczny Archidiecezji Przemyskiej (od 1996)
- ✓ Archidiecezjalny Duszpasterz Nauczycieli (2003-2007)
- ✓ Duszpasterz Ludzi Pracy (2003-2006)
- ✓ Członek Rady Kapłańskiej (od 2002)
- ✓ Członek Rady Duszpasterskiej i Rady Społecznej Archidiecezji Przemyskiej (od 2006)
- ✓ Rzecznik ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski (od 2006)
- ✓ Dyrektor Wydziału Duszpasterskiego Kurii Metropolitalnej w Przemyślu (2006-2011)
- ✓ Wicedyrektor Wydziału Duszpasterskiego Kurii Metropolitalnej w Przemyślu (2011-do dziś)
- ✓ Dyrektor Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu (2010-do dziś).

Otrzymane nagrody i wyróżnienia

- ✓ Medal Komisji Edukacji Narodowej. Warszawa 13 czerwca 2012 roku.
- ✓ Medal 100-lecia Odzyskania Niepodległości (z okazji 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości) przyznany przez Mateusza Morawieckiego Prezesa Rady Ministrów. Warszawa, listopad 2018 roku.

Dr. Włodzisław Janke